

Külföldi publikációkból

A „National Children 's Bureau” információiból

Magyarországon a készülő törvények ismeretében talán nem haszontalan a külföldi elvek és gyakorlat egy-egy részletének megismertetése, és a szemlélet különbözőségének bemutatása. A londoni székhelyű „National Children' s Bureau” (Nemzeti Gyermekek Hivatal) rendszeresen megjelentet kétoldalas információs anyagokat egy-egy jelentősebb kérdésről. Ezekből választottunk ki néhányat ebbe a számba.

AZ 1989-ES GYERMEKVÉDELMI TÖRVÉNY ÉS A ROKKANTSÁG NAGY-BRITANNIÁBAN

Az 1989-ben alkotott és 1991-ben bevezetett Gyermekvédelmi törvényt széles körben üdvözölték, mert nagyon rég várt kívánságoknak tett eleget azzal, hogy a korábbi sokféle és nem egyeztetett jogszabály helyett egy egységes és szemléletében korszerű szabályozást tett lehetővé. A törvényalkotás és érvénybelépése között eltelt időszak arra szolgált, hogy minden érdekelttel és szakemberrel megismertessék az új jogszabályt, a szükséges változtatásokat elvégezzék, kiadják a vonatkozó végrehajtási utasításokat, új formanyomtatványokat, és továbbképzésben, képzésben részesítsék mindazon szakembereket, akiket az új törvény érint.

A változások és kihívások között kiemelt helyet foglal el a rokkant és fogyatékos gyerekeknek és szüleiknek nyújtandó szolgáltatások köre. Hagyományosan ezeket az egészségügyi és a helyi hatóságok nyújtják, azonban eddig a szabályozás hiányában ezek nagyon esetlegesek és változó színvonalúak voltak. A Gyermekvédelmi Törvény központi szerephez juttatja a helyi önkormányzatok szociális osztályait, és az alábbi kötelezettségeket írja elő számukra:

- a rokkantság és fogyatékoság hatásainak minimálisra csökkentése,
- lehetőség teremtése, hogy a nehezített élethelyzetű gyerek a lehető legteljesebb életet élhesse.

Az 1981-es Oktatási Törvényhez hasonlóan az integráció elve központi helyet foglal el az új törvényben is. Az integráció mindig is kihívást jelentett, abban az értelemben, hogy meg kell határozni a speciális szükségletű gyerekek támogatását a „normális élet” eléréséhez. A Fish bizottság 1985-ben így jellemezte ezt:

„Az integráció folyamata, mint dinamikus folyamat nehezen megfogható. Gyakran összetévesztik a fizikai elhelyezéssel és inkább speciális helyzetről beszélnek, mint a gyermek egész életmódjáról. Az integráció megtervezett kölcsönhatás a gyermek és környezete között, és nem a speciális ellátás koncepciója, hanem kontextusának megváltoztatásáról szól.” A Törvény hangsúlyozza az együttes munka fontosságát, a speciális igények normál-élet megközelítése érdekében, megjegyezve, hogy a törvények összehangolása jó lehetőséget nyújt a speciális szükségletű gyerekek igényeinek jól szervezett kielégítésére. A Törvény kiemelten kezeli a család fontosságát. Vannak „alapvető elvek”, melyek értelmében bizonyítottnak tekintik, hogy a gyermek legjobban a családjában nevelhető, ha csak ez lehetséges; a családi életbe való beavatkozás elkerülését írják elő, ameddig csak lehetséges, a prevenció és gondozás előtérbe helyezésével; a szülők, a gyerekek és a helyi hatóságok, segítők közötti

egyenrangú partnerkapcsolat elősegítését és annak szükségességét, hogy a gyerekeket és a szülőket meghallgassák a róluk készülő elhatározások, tervek kimunkálásakor. A gyermekeket és családjaikat érintő kérdésekben a helyi önkormányzatnak valamennyi speciális igényt figyelembe kell venni, így az egészséggel, betegséggel, rokkantsággal, fogyatékossgal, oktatással, vallási meggyőződéssel, etnikai hovatartozással, nemmel, kulturális és nyelvi háttérrel kapcsolatosakat is.

A Törvény körülírja, hogy az alábbi esetekben tekinthető szükségét szenvedőnek a gyerek:

- ha nem valószínűsíthető, hogy eléri vagy fenntartja az egészségnek vagy fejlődésnek egy állapotához mérten elfogadható szintjét a törvény e része értelmében nyújtott, vagy a helyi szolgáltatások nélkül
- ha egészsége vagy fejlődése kárt szenved, nagyon csökkent vagy tovább csökken ilyen szolgáltatások nélkül, vagy
- rokkant.

A törvényben használt jogi definíció egybevág az 1948-ban elfogadott Nemzeti Támogatási Törvénnyel. Alkalmazása jelzi a Krónikus Betegek és Rokkantak Törvénye, valamint a Fogyatékosok Törvénye által megfogalmazottak alkalmazásának fontosságát, hogy a hozott döntés koherens legyen. A helyi önkormányzatoknak döntéseiket e törvényeknek megfelelően kell meghozniuk, de az útmutató felhatalmazza őket, hogy konzultáljanak a szülőkkel, érintettekkel, ellátásban részesülőkkel, érdekképviseleti szervezetekkel a rokkantság definiálásában.

Szolgáltatások

A helyi önkormányzatoknak kötelességük feltérképezni a területükön élő, szükségét szenvedő gyerekeket és tájékoztatni őket valamennyi olyan szolgáltatásról, amelyekre jogosultak és amelyek segítik jóllétüket. Az egész önkormányzatra (lakás-, oktatási, szabadidő- sport, és egészségügyi, szociális osztályokra) együttműködési kötelezettséget ró a törvény a rászorult gyermekek és családok minél jobb színvonalú ellátása érdekében. Feladatuk, hogy együttműködjenek az önszervező és önkéntes szervezetekkel.

Az új törvény bevezeti az "ellátás irányítás" fogalmát, ami az ellátásért felelős szervező, összehangoló tevékenységet jelenti, hiszen az önkormányzat nem tud minden szolgáltatást maga nyújtani, de ez nem is feladata. Feladata viszont az ellátás megszervezése, finanszírozása a kívánt mértékben és a magán, non-profit, vagy társadalmi egyesületekkel, cégekkel való együttműködés. A törvény nem írja elő részletesen a nyújtandó szolgáltatások teljes körét, hiszen ez változó, de a hatóság feladatává teszi:

- a tanácsadás, útmutatás, konzultáció
- foglalkoztatási, szabadidő és sport tevékenység
- otthoni segítség (beleértve a mosatás)
- a szolgáltatások igénybevételéhez a közlekedés segítése
- nyaralás támogatása
- pénzügyi és egyéb támogatás elősegítését, lehetővé tételét.

A fentiekén túl a nappali ellátás nyújtását, nemcsak öt éven aluliak számára is. A nevelőszülői és bentlakásos ellátás szabályai vonatkoznak a fogyatékos, rokkant gyerekekre is. Bármilyen családból való kiemelés csak részletes elemzés alapján készülhet, amely megtervezi az ellátás időtartamát és feltünteteti okát és célját is, valamint azt a tervet, aminek alapján a gyerek mielőbb visszakerülhet saját környezetébe.

Az útmutatás hangsúlyozza a gyermek meghallgatásának fontosságát. Az új jogszabály szerint pl. a gyerekeknek joguk van visszautasítani orvosi vizsgálatot, és kifejtetik véleményüket, ha elég érettek hozzá, de ez nem életkorhoz kötött. A rokkantság nem lehet ok arra, hogy a gyereket megfosszák a döntéshozatalban való részvételtől, és meg kell tenni minden erőfeszítést, hogy a kommunikációt segítő képviselő vagy szószóló hallathassa hangját.

Új feladatokat jelent az utógondozás megnövekedett szerepe is, amely lehetővé teszi, hogy a 18 éven felüli fiatalok is támogatásban részesüljenek, ha szükséges. A rokkantsági törvény alapján éves felülvizsgálat van érvényben, amely tekintetbe kell, hogy vegye a fiatal oktatási és szociális igényeit, a 14. születésnapot követően a felnőtt élet megtervezése érdekében. A gyermekvédelmi törvény nem ír elő speciális felmérési kötelezettséget gyerekekre vonatkozóan, de ez fontos lehetőség a területi igények kielégítésének tervezésekor, és annak érdekében, hogy a szülőket időben tájékoztathassák a várható szolgáltatásokról. Nagy felzúdulást váltott ki a rokkant gyerekek regiszterének elkészítése annak ellenére, hogy ez hangsúlyozottan nem veszélyeztetett, vagy gyermekvédelmi nyilvántartás. A jogszabály szerint ajánlott a szülővel folytatott konzultáció a rokkantság fogalmáról, amit "munka-definícióként" használnak helyben. A nyilvántartás nyilvános a szülők számára, önkéntes és feltételezi az együttműködést a szociális, egészségügyi és oktatási szolgálatok között. A felmérések nélkül valójában nagyon nehéz az igények pontos becslése és a kielégítésükre való felkészülés.

A becslések szerint Nagy-Britanniában 360 000 16 éven aluli egy- vagy többféle fogyatékoságban szenvedő gyermek él. Közülük 5500 közösségek által fenntartott intézményekben, 15%-uk azért, mert valamilyen formában bántalmazták őket. Az új törvény bevezet olyan rendeleteket, amelyek lehetővé teszik, hogy megvédjék a visszaéléstől a gyerekeket. Komoly lehetőséget biztosít a helyi önkormányzat számára a panaszemelési eljárás, melynek keretében a gyerekek és szüleik panaszt tehetnek. A helyi hatóságok segíthetnek független látogatók vagy ad litem gondozó kinevezésével, ha szükséges. A gyerekek sebezhetőségét nagyban növeli, ha távol élnek a lakóhelyüktől, családjuktól, ezért az új Gyermekvédelmi Törvény nagy hangsúlyt fektet a bentlakásos intézmények rendszeres ellenőrzésére. A brit gyermekvédelmi törvény komplex része a jogrendnek, fontos új lehetőségeket biztosít a gyermekeknek és családjaiknak. Sikere a szülőktől és az ellátóktól függ, nemcsak a szolgáltatások igénybevitelével és állandó fejlesztésével, hanem rendszeres értékelésével is. A törvény mellett megjelent "Útmutató a szülőknek" c. füzet szerint: "A törvény mindenekelőtt arról szól, hogy szerintünk, a társadalom szerint, hogyan kell ellátni a gyermekeket. Jogi kódexet hoz létre a gyermekek felneveléséről annak biztosítására, hogy a legjobbat éadjuk el a mostani és a jövő generáció számára. Célja segíteni a szükségét szenvedő gyermekeket, hogy a lehető legjobbat kapják a családjuknak nyújtott szolgáltatásokkal."

A GYEREKEK TANUKÉNTI KIHALLGATÁSA SKÓCIÁBAN

A skót gyermek kihallgatási rendszer egyedülálló módon igyekszik tekintetbe venni a gyerekek érdekeit, ugyanakkor lehetővé tenni tanukénti meghallgatásukat. Szemlélete sok ország számára szolgál mintául, vélhetően nálunk is megfontolásra érdemesek szempontjai.

Skóciának saját bírósági és eljárási rendszere van, amely eltér a Nagy-Britanniában érvényes többi szabályozástól.

A gyermekek életkoruktól függetlenül tanúvallomást tehetnek, ha képesek megérteni és elmondani az általuk tapasztaltakat, látottakat, hallottakat, és megértik az igazmondás

kötelezettségét. A bírónak kell eldönteni, hogy a gyermek megfelel-e ezeknek a feltételeknek. Ha a bíró elfogadhatónak tartja ahogyan a gyerek különbséget tesz igazság és hazugság között, figyelmezteti az igazmondás fontosságára, vagy megesketi választása szerint. Ekkor a gyermek jogosult arra, hogy vallomást tegyen, és az, hogy figyelmeztették-e vagy megeskették, semmilyen módon nem befolyásolja, hogy a bíróság vagy az esküdszék vallomását figyelembe veszi-e.

Elméletben bármely gyermektől megkívánható, hogy tanúvallomást tegyen, ha a bíró úgy találja, megfelel az előbb említett követelményeknek. A gyakorlatban a fiatal gyermekeket csak akkor idézik meg tanuként, ha az idéző ügyvéd a gyermek tanúvallomását perdöntőnek találja.

Polgári ügyekben nincs szabály a másodkézből származó értesülés felhasználásáról. Ezért jogszerű, ha egy másik tanú mondja el a bíróság előtt, amit a gyerek mondott korábban, feltéve, hogy a bíró megfelelőnek találja a gyermeket a vallomásra. Az ügyvédek általában előnyösebbnek találják, ha a gyerek személyesen tesz vallomást, mert a személyes benyomás nagyobb hatású, mint a közvetített elbeszélés. Büntető esetekben a közvetített vallomás nem fogadható el, kivéve, ha a gyerek röviddel a feltételezett bűncselekmény után panaszt tett, és első alkalommal elmondta, amikor lehetősége nyílt beszélni a bizalmasával. Ez a személy is tehet tanúvallomást, hogy alátámassza a gyerek által személyesen elmondottakat. Az alapelv az, hogy a bíróságnak nyilvánosan kell igazságot szolgáltatnia, a tanúk a tanúk padjáról tesznek tanúvallomást. Ha a tanú gyerek, ez alól sok esetben eltérnek. A felek beleegyezésével a bíró négy szemközti is meghallgathatja a gyereket. A gyerek sheriff előtti meghallgatását zárt körben teszik, hogy kíméljék a tanút. 16 éven aluli tanú esetében megkísérlik megkönnyíteni a gyerek helyzetét. A tárgyalás a szokásos külsőségek és formások nélkül zajlik, pl. a bírák nem viselnek talárt, a tanú az asztalnál a többi érdekelttel együtt foglal helyet, engedélyezik egy rokon vagy más támogató személy jelenlétét, aki mellette ül, mindenkit, aki nem érdekelt, kiküldenek a teremből, a jogosult újságírókon kívül. Ha gyermek szexuális visszaélés ügyében tesz vallomást, a tárgyalás mindenképpen zárt. A fiatakorú tanú büntetőperben egy "Bíróságon" című tájékoztató füzetet kap a bírótól, ami segít abban, hogy megértse a történetet, az eljárás menetét. Egyedülálló dolog, hogy büntető ügyekben kérheti a vád vagy a védelem, hogy a 16 éven aluli fiatal zártláncú televízió segítségével tegyen vallomást. A bíró mérlegelésétől függ, hogy mit ítél jobbnak. Ha a kérelmet teljesítik, akkor egy tárgyalóteremhez közeli szobában ülve, egy támogató személy kíséretében hallgatják meg tanuként úgy, hogy a gyerek a képernyőn csak az őt kérdezőt látja, a vádlottat nem. A tárgyalóteremben lévők látják a gyereket egy képernyőn, a bíróság tagjai pedig egy olyan monitort látnak, amin a teljes szoba látszik. Ebben az esetben más személy is tehet vallomást arról, hogy a gyerek felismerte a vádlottat, azért, hogy a szembesítést el lehessen kerülni, és csökkentsék a gyerekre váró stresszhatást. A skót bíróságok szeretnék, ha legalább megyenként egy ilyen berendezés rendelkezésre állna a jelenlegi kettő helyett, hogy segítsék a bírósági eljárásokat.

A videotechnika további alkalmazását szorgalmazza az ez év májusában beterjesztett, de még el nem fogadott terv, miszerint a gyerek kikérdezése megtörténhet videofilmre véve előzetesen, és ez felhasználható a tárgyaláson, hogy a gyereknek ne kelljen megjelennie személyesen. Másik lehetőség, hogy a gyerek személyes megjelenésekor a tárgyalóteremben olyan ellenzőt visel, ami megóvjá őt a vádlottal való találkozástól. Noha nyilvánvalóan a bizonyításhoz többféle eljárás szükséges, önmagában a tény, hogy gyerekvallomásból származik a bizonyíték, nem ront a vallomás értékén.

A gyerekek vallomásaival kapcsolatosan gyakran felmerülnek az alábbi kérdések:

Kevésbé szavahihető-e a gyerek, mint a felnőtt?

- Nem tételezhető fel a tapasztalatok alapján sem, hogy a gyerekek inkább, vagy kevésbé mondanak szándékos hazugságot, mint a felnőttek.

- A felnőttekhez hasonlóan, a gyerekek sem mondanak ok nélkül valótlanokat; nem igaz az az elmélet, hogy a gyerekek kitalált történeteket mesélnének szexuális visszaélésekről,

- A gyerekek memóriája nem gyengébb, lehetséges, hogy a visszaemlékezés nehezebb feladat, de a tendencia inkább az, hogy kihagynak dolgokat, semmint, hogy kitaláljanak meg nem történt eseményeket.

- Különböző érthető okokból a gyerekek megfélemlítő kikérdezés esetén könnyebben adnak helytelen információt, mint a felnőttek.

Amikor megpróbálják a gyerek közléseit megfejteni, vagy indítékait feltárni, célszerű az ügyet a gyerek szemével, szempontjából átgondolni. Rossz-e a gyerek számára a tanúvallomás megtétele? Ez nagyon gyakran felmerülő kérdés, noha a tapasztalatok szerint a vallomástétel mindenképpen igen fontos esemény a gyerek számára. Szakemberek szerint komoly megterhelést jelenthet, de általában nem maga a tanúvallomás, hanem elsősorban maga az esemény, ami ezt szükségessé tette, valamint a gyerekekkel való bánásmód a bírósági meghallgatást megelőzően is, hiszen vagy sértett vagy szemtanú, ami komoly traumát jelenthet önmagában is. Így nehéz elválasztani a tanúvallomás okozta megterhelést és sokszor hónapokig tartó hatást magától a kiváltó cselekménytől. Ez a stressz minimálisra csökkenthető, ha a gyereket felkészítik, és megértően bánnak vele, valamint az előzetes és utólagos gondoskodást, tanácsadást nem mulasztják el.

Herczog Mária összeállítása